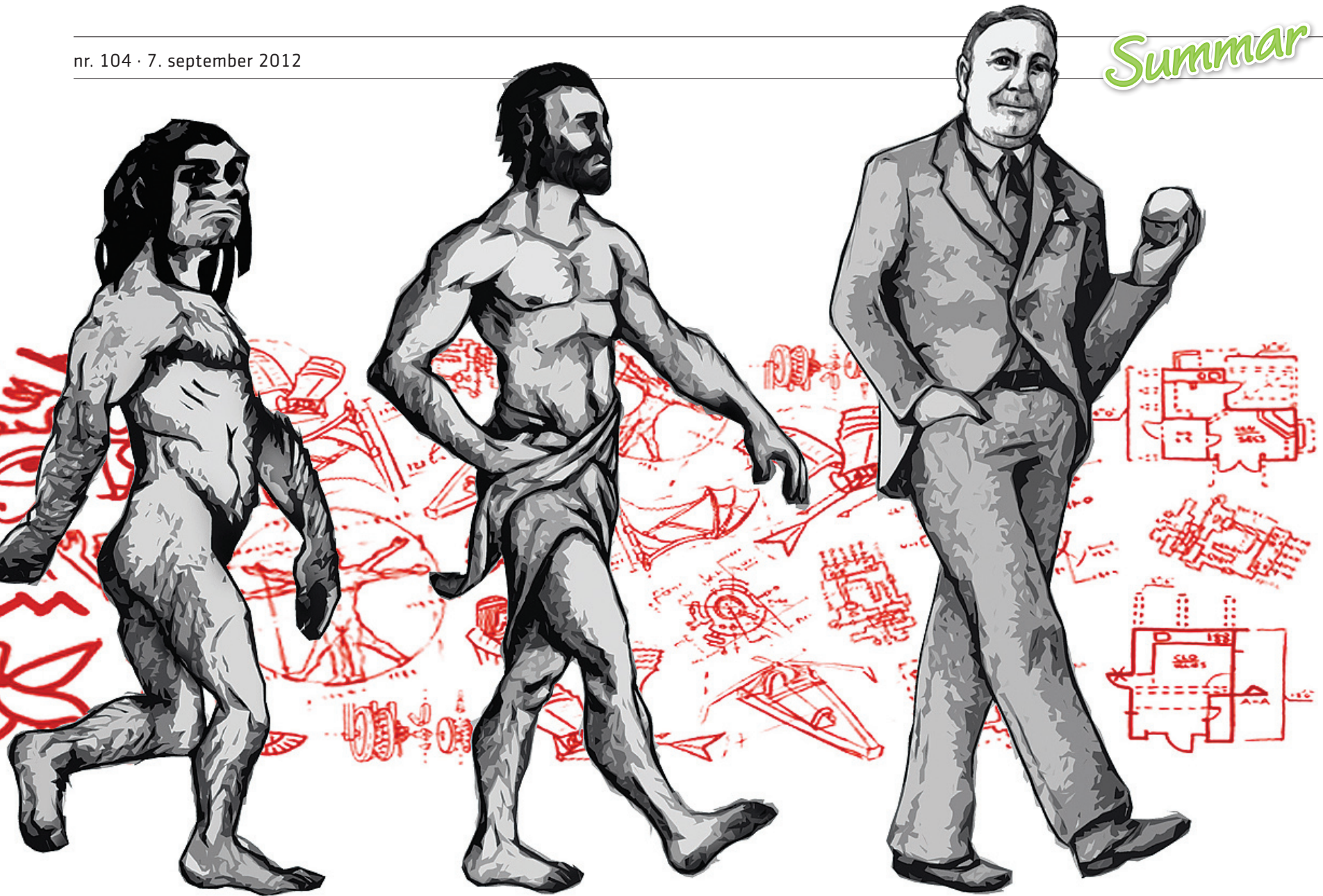

POLITIKKUR

grundast á revsing – móttvegis rehabili-tering og verju – lögð nokk kunnu vera þúra samd á það kemur til einstöku málini. Sostatt sær út til, at það liggur í okkara politisku náttúru at vera andstödd, og taka stöðu frá máli til mál, heldur enn sambært abstraktum rættarmeginreglum. Okkara aldargomlu primitivu heilar eru sostatt ikki nøkur lítill avbjóðing fyri modernaða rættarsamfelagið.

Vinstravent vs høgravent rættvísi

Ikki er nógv betri stætt við sosialum rættvísi og vælferð. Gransking tvørturum landamørk hefur staðfest, at í teimum londum, har móttakarar av vælferðarískoytum ikki vera sæddir sum downir, men sum óheppin og offur fyri sínum umstöðum, eisini eru tey lond, ið hava bestu vælferðartænasturnar. Tí fólk hava einfalt størri samkenslu við teimum, ið »veruliga royna«. Ítøkiligur politikkur og hugburður fylgjast sostatt at, og USA og norðurlond eru tí rættuliga andstödd á hesum økinum. Í USA hefur man í størri mun lyndi til at geva fólk persónliga ábyrgd fyri síni lagnu.

Jonathan Haidt, politiskur sálarfrøðingur frá New York University, hefur í síni gransking staðfest, at høgrasinnað og vinstrasinnað hava

rættuliga ymiskan hugburð til sosialt rættvísi. Og okkara evolutionera fortíð greinar henda munin væl. Bert tey, ið góvu felagskapinum eitthvørt munagott fingi okkurt frá honum. Nógv rúm var snøgt sagt ikki fyri sonevndum »free riders«, ið bert tóku og einki góvu. Høgrasinnaða rættvísiskenslan byggir tí á proportionalitets meginregluna – tú fært í mun til tað tú gevur. Tí hoyrast ofta setningar frá fólk sum til dæmis »hann skuldi ikki fingið pening frá tí almenna, tað fer alt til brennivín«. Høgrasinnaði hugburðurin er, at eingin skal sleppa ov lætt.

Vintrasinnað rættvísi grundar seg í størri mun á samkenslu, enn tað fólk gera seg uppiborin til. Og samkensla hefur eisini spælt stóran leiklut í okkara evolutioneru søgu, serliga í mun til barnauppaljing. Granskingin hjá Jonathan Haidt av politiskum retorikki hefur staðfest, at vinstrahall í nógv størri mun brúka hesa intuitivu samkenslu fyri teimum veiku í sínum retorikki. Avbjóðingin er bert, at høgravongurin ikki skilir mál, har »tað tú hevur uppiborið« ikki er ein grundleggjandi partur. Báðir veingir brúka sostatt kenslur ið vit hava ment ígjøgnum mong túsundtals ár.

Politisk tricks

Smáu veiðu- og savnarsamfeløgini

høvdu eitt element av fólkaræði. Michael Bang Petersen hefur víst á, at leiðarar vóru upphefjaðir grundað á tað, teir kundu gera fyri bólkin. Avgerandi var til dæmis um tú megnaði at skapa frið innanhýsis í bólkinum, ella um tú megnaði at verja bólkin móttvegis álopum frá øðrum bólkom. Tá tað snúði seg um verju og kríggj var meiri sannlíkt at verða upphefjaður, um tú hevði fleiri maskulin eyðkennir enn kappingarneitin. Orsøkin var, at líkamlig styrki var beinleiðis atvold til, hvørt ein bólkur megnaði at verja seg ella ikki, og maskulinitetur kundi geva ábending um álophug og líkamsstyrki.

Hóast tað ikki er neyðugt hjá einum modernaðum politikara, at vera serliga maskulinur fyri at føra skilagóðan verjupolitikk, staðfesta sálarfrøðiligar kanningar, at veljarin hefur lyndi til at velja politikarar við sterkari maskulinari útsjónd, um serligar hóttanir lúra ella vandi er fyri kríggi. Tá ongar beinleiðis hóttanir gera vart við seg, kunnu onnur eyðkenni vera avgerandi fyri stóðutakan veljarans. Tað kann til dæmis ikki loysa seg at hava ein ov aggressivan leiðara, um hesin í heilum melder kríggj í heilum og setir bólkin í vanda óneyðugt.

Og eins og evolutionera søgan – snýr politikkur seg eisini nógv um

sosialitet og bólkasamleika. Líka frá etniskum bólkom, til statir og politiskar flokkar. Kanningar hava staðfest, at tað eru størri sannlíkindi fyri, at tú tekir undir við einum uppskoti frá tínum egna flokki, enn móttstöðuflokkinum – hóast tað er identiskt við uppskotið hjá tí seinna. Eins og í veiðusamfelagnum, stingur bólkaloysiteturin sera djúpt. Nógvir politikarar duga sjálvandi eisini væl at gera nýtslu av hesum innbygda sosialiteti, og liva aloftast av tekna figgindamyndir av øðrum politiskum flokkum.

Harnæst eru serfrøðingar í politiskum samskipti rættuliga tilvitaðir um, at menniskju hava lyndi til at hugsa á einum persónligum stigi, heldur enn einum abstraktum stigi. Tí fáa politikarar ofta undanvind, um teir duga at brúka persónligar søgur til at stuðla sínum politisku hugsjónum, heldur enn bert at brúka turr hagtøl ella abstraktar meginreglur. Persónligu søgurnar fáa veljaran at knýta seg til persónarnar, og síggja burtur frá møguligum vansom við færdum politikkinum. Við øðrum orðum lúra tendensirnar frá smáu veiðu- og savnarsamfeløgnum framvegis í modernitetinum – so leingi vit nýta okkara aldargomlu heilar, frammum ópersónligar teldur.